

Turkish Studies Educational Sciences

Volume 14 Issue 3, 2019, p. 579-609

DOI: 10.29228/TurkishStudies.22630

ISSN: 2667-5609

Skopje/MACEDONIA-Ankara/TURKEY

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

EXCELLENCE FOR THE FUTURE
IBU.EDU.MK

Research Article / Araştırma Makalesi

Article Info/Makale Bilgisi

✍ Received/Geliş: 07.02.2019

✓ Accepted/Kabul: 10.06.2019

✍ Report Dates/Rapor Tarihleri: Referee 1 (13.03.2019)- Referee 2 (21.04.2019)

This article was checked by iThenticate.

ÖĞRENCİLERİN “DEĞER” KAVRAMINA YÖNELİK ALGILARININ METAFORLAR ARACILIĞIYLA BELİRLENMESİ

Gökçen GÖÇEN* - Tuğba YILMAZ BİNGÖL** - Nihan ARSLAN***
Nihan SÖLPÜK TURHAN**** - İsa KAYA***** - Belgin
PARLAKYILDIZ*****

ÖZ

Öğrencilerin değer kavramına yönelik algılarının metaforlar aracılığıyla belirlenmesini amaçlayan bu çalışma metaforik çalışma olup nitel bir araştırmadır. Veri toplama ve yorumlama sürecinde nitel araştırma yöntemleri desenlerinden biri olan olgubilim deseni kullanılmıştır. Araştırma çalışma grubu ölçüt örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Elde edilen veriler için içerik analizi yapılmıştır. Bu araştırmanın çalışma grubu, Konya il merkezinde 2016-2017 eğitim-öğretim yılında ilkök, ortaokul ve lisede eğitim gören 897 öğrenciden oluşmaktadır. Katılımcıların 569'u (%63) kız, 327'si (%37) erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Ayrıca, katılımcıların 79'u (%9) ilkök öğrencisi, 338'i (%38) ortaokul öğrencisi, 480'i (%53) lise öğrencileridir. Veri toplama aracı olarak, açık uçlu maddelerden oluşan “Değerlerle İlgili Kavram Çağrışım Formu” kullanılmıştır. Verilerin analizi sonucunda yedi tema elde edilmiştir. Bu temalar; *Devamlılığının sağlanması açısından değer, Eğitimin yapıtaşı ve eğitim açısından önemli bir unsur olarak değer, Hayata yön veren bir unsur olarak değer, İnsanların yaşamına etki eden bir unsur olarak değer, Kıymet taşıyan bir unsur olarak değer, Önem arz*

* Dr. Öğr. Üyesi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, E-posta: gokcengocen@gmail.com

** Dr. Öğr. Üyesi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, E-posta: tbingol@fsm.edu.tr

*** Doç. Dr., Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, E-posta: narслан@fsm.edu.tr

**** Dr. Öğr. Üyesi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, E-posta: nsolpuk@fsm.edu.tr

***** Dr. Öğr. Üyesi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, E-posta: kayaisa55@gmail.com

***** Dr. Öğr. Üyesi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, E-posta: bparlakyildiz@fsm.edu.tr

eden bir unsur olarak değer, Tutum ve davranışlara yön veren unsur olarak değer elde edilmiştir. Araştırmada lise öğrencilerinin sıklıkla metafor ürettikleri temaların ilkökul ve ortaokul öğrencilerinin en sık metafor ürettikleri temalarla aynı temalar olduğu görülmektedir. Değer kavramına yönelik algının, ilkökul ve ortaokulun devamında lise yıllarında da öğrenci algısının genel olarak değişmediğini gösterir niteliktedir. Öğrencilerin değerleri hayata yön veren unsur, kurallar bütünü olarak değerlendirdikleri bulunmuştur. Değer ile ilgili yapılan tanımların araştırmanın sonucunu desteklediği, değerın hayata ve insanların yaşamına etki ettiğine yönelik temaların birbirini tamamladığı ve açıkladığı görülmektedir. Ayrıca, metafor tabanlı öğretim etkinliklerin soyut kavramların ve değerlerin öğretilmesinde oldukça etkili olduğu söylenebilir. Bu bağlamda ebeveynlerinden destek alarak değerler eğitiminin önem verildiği ve değerlerin aşılandığı okullara devam eden öğrencilerin ruh sağlıklarının da iyi olması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Değer, Değerler Eğitimi, Metafor, Algı

DETERMINATION OF STUDENTS' PERCEPTION OF VALUE THROUGH METAPHORS

ABSTRACT

This study aims to determine students' perceptions on the concept of value through metaphors and is a metaphorical study and a qualitative research. Phenomenology was employed for the process of data collection and interpretation. Criterion sampling method was employed while detecting the participants. The data was analyzed using content analysis. The study group of this study includes 897 students studying at primary, secondary and high schools in the province of Konya during 2016-2017 academic year. 569 (63%) of the participants were female students while 328 (37%) of them were male. In addition, 79 (9%) of the participants were primary school students, 338 (38%) were secondary school students and 480 (53%) were high school students. As the data collection tool, a form titled as "Concept Associative Form of Values" consisting of open-ended items was used. As a result of the data analysis, seven themes were produced. These themes include the following: *Value in terms of ensuring continuity, Value as an important element and milestone of education, Value as a life-directing element, Value as an element affecting people's lives, Value as an element that holds value, Value as an element that is of importance, Value as an element directing attitudes and behaviors.* The results showed that the themes on which high school students produced metaphors are the same as the ones elementary and secondary school students did. The results also showed that students' perception of value does not change when they move from elementary and secondary schools to high school. It was found out that the students perceived values as life-directing elements and a body of rules. It was also seen that the definitions of value supported the results of this research. The themes related to the effect of value on life and people's lives have explained and matched with one another. In addition, metaphor-based teaching activities can be said to be very effective in teaching abstract concepts and values. In this context, it is expected that the mental health

of the students who study in schools where parents are involved, and values are considered essential will be good.

STRUCTURED ABSTRACT

Introduction

Today, information offers people power that can be gained by individuals with improved linguistic, cognitive and social skills and basic human values. Thus, helping children adopt the values of the present day and equip them with the future skills have been the main aspiration of most nations.

It is necessary to analyze the personal values to have a better understanding of personal attitudes and behaviors. One of the main goals of the research on human values is to identify the tendencies and the patterns of people’s attitudes, behaviors, social experiences and roles. The research on human values have focused on the efficiency of values education, recent methods and techniques and teachers’/teacher candidates’ perceptions of the program. Metaphors are used to examine the perceptions and opinions of values and there have been many studies investigating the teacher and teacher candidates’ perceptions of “value” through the use of metaphors.

As most of the related research have been conducted with teacher candidates, there seems to be a need to investigate the perceptions of students because they are the target population of the values education in schools and their perceptions are crucial to the success of any educational program. Factors such as social environment, family, beliefs, culture and educational environment seem to determine the formation of values among students. The fact that most of the studies have been conducted with teachers and teacher candidates, and that the number of the metaphorical studies on perceptions of “values” in which the participants are students is quite limited was the motivation behind the current study. This study was, therefore, designed to identify the perceptions of “values” through metaphors among primary, elementary and high school students. So, the following research questions were addressed:

- What are the students’ metaphorical perceptions of value?
- What themes and subthemes can these metaphors be divided into?
- How are the metaphors distributed with regard to the three levels of schools?
- Are the metaphorical perceptions of the students positive or negative and abstract or concrete?

Method

This study aims to determine students’ perceptions on the concept of value through metaphors, which employs a metaphorical and qualitative research design. Phenomenology was employed for the data collection and interpretation. Criterion sampling method was employed to recruit the participants. The data was analyzed using content analysis.

The participants of the study were 897 students studying at primary, secondary and high schools in the province of Konya during 2016-2017 academic year. 569 (63%) of the participants were female students while 328 (37%) of them were male. In addition, 79 (9%) of the participants were primary school students, 338 (38%) were secondary school students, and 480 (53%) were high school students. "Concept Associative Form of Values" which includes open-ended items was used for the data collection. The open-ended item was "Value is like; because".

Findings

A total of 897 metaphors, 215 of which were distinctive, were generated by the students. Most of the metaphors for value were expressed using the words for "Love".

Students' metaphors were divided into 7 main themes, which are Value for ensuring continuity, Value as an important element and milestone in education, Value as a life-directing element, Value as an element affecting people's lives, Value as an element that holds value, Value as an element of importance, Value as an element directing attitudes and behaviors.)

Value for Ensuring Continuity. There were six subthemes, which were "Growing, Undergoing Change, Timeless, Heritage, Finite and Continuous"

Value as an Important Element and Milestone in Education. The metaphors related to education were divided into four subthemes, which were "Necessary, Learnable, Unlearnable and Teachable".

Value as a Life-directing Element. The metaphors created for this theme were divided into two subthemes, which were "Body of Codes, Guiding".

Value as an Element Affecting People's Lives. There were six subthemes, which were "Regulating the Interpersonal Relations and Holding People Together, Shaping People's Behaviors, Character and Personality, Standing by in Hard Times, Source of Goodness and Beauty, Source of Happiness, Source of Life".

Value as an Element that Holds Value. The metaphors related to this theme were "Rare, Worldly, Material and Spiritual, Spiritual, Priceless, and Second Thoughts".

Value as an Element of Importance. The metaphors created for this theme were divided into four subthemes, which were "Personally Important, Important as a Need, Important for Society, Important as an Obligation".

Value as an Element Directing Attitudes and Behaviors. There were four subthemes, which were "Behavior Criterion, Appraisal Criterion, Deserved Behavior, and Adopted Behavior".

Most of the metaphors that the students created seemed to reflect their positive perceptions. "Value for Ensuring Continuity" was the theme around which most of the negative metaphors gathered. Some of the students seemed to perceive "value" as a changing and finite phenomenon.

Although the number of the abstract metaphors is approximately the same as the number of the concrete metaphors, the students tended to create metaphors that are more concrete.

Conclusion, Discussion and Suggestions

The students generated 897 metaphors, 215 of which were distinctive. When we compared the number of the different metaphors and the total number of metaphors, the metaphors the students created for “value” looked similar in general.

Most of the metaphors generated by the primary students fell under the theme “Value as an Element Affecting People’s Lives”, which showed that they related “value” as a concept to people’s life in a concrete way. They also perceived “value” as a concrete concept that changes people’s behaviors, shapes their character and brings goodness, happiness and joy to people.

Most of the metaphors created by the elementary students were related to the “Value for Continuity” and the “Value as an Element of Importance” themes, which showed that the elementary students interpreted “value” by focusing on qualities such as “existing-nonexistent, constant, and inconstant”. This indicated that the students saw “value” from an external perspective while considering its importance at the same time. Overall, they generated metaphors of value referring to its individuality, collectivity and necessity.

Most of the metaphors generated by the high school students fell under the themes “Value for Ensuring Continuity” and “Value as an Element Affecting People’s Lives”, which showed that they shared similar perceptions and themes with the primary and elementary students. This also implies that the students are more likely to maintain their perspectives of value throughout the primary, elementary and high-school years.

The findings of the study suggest that students tend to perceive value as a body of codes that shapes and dominates one’s life, which is in line with the current definitions of value.

The number of the abstract metaphors is very close to the number of the concrete metaphors but the students tended to create metaphors that are more concrete, which indicates that they have not reached the milestone of abstract thinking yet. In addition, most of the metaphors had positive connotations.

The current study, which examines primary, elementary and high-school students’ perceptions of value through the use of metaphors, is thought to contribute to the literature.

Family is the first social environment of children where they learn or adopt human values. As a recommendation, families can be provided with training programs that will raise awareness.

The values thought at schools should be in line with the developmental levels of children and the perceptions of values should be formed with concrete materials and activities during the concrete operational stage.

The participants of the current study were primary, elementary and high-school students. Comparative studies may be conducted with different samples such as college students, teacher candidates, teachers, faculty members or different occupational groups.

Keywords: Values, Values Education, Metaphor, Perception

1. Giriş

Günümüzde bilgi, önemli bir güçtür. Bireylerin bu güce ulaşması ise dilsel, zihinsel ve sosyal becerileri gelişmiş, temel değerlere sahip bireyler olarak yetişmeleriyle mümkündür. Daha nitelikli bir eğitimle, günümüzün değerlerini ve geleceğin becerilerini vatandaşlarına kazandırmak, toplumların temel amaçları olmuştur.

“Değer” kavramı ile ilgili bugüne kadar pek çok tartışma ve araştırma yapılmasına rağmen değerlerin ne olduğuna, ne içermesi gerektiğine, hangi yaklaşımlarla ve yöntemlerle verilmesi gerektiğine ilişkin ortak bir noktaya varılamamıştır. Ulusoy ve Dilmaç (2012), değer kavramının ve değerlerin objektif bir temele dayanmadığını, subjektif bir nitelik taşıdığını ve çeşitli zaman dilimlerinde tartışıldığını dile getirmiştir. Değer kavramının felsefeden sosyolojiye, din eğitiminden psikolojiye kadar çok değişik disiplinlere girmiş olması da bu kavramın tanımını oldukça güçleştirmektedir İlk defa Znaniecki tarafından kazandırılan değer kavramı, Latince “kıymetli olmak” veya “güçlü olmak” anlamına gelen “valere” kökünden türetilmiştir. Türk Dil Kurumu sözlüğünde değer, “bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet” ve “bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü” olarak tanımlanmıştır (TDK, 2011). Değerlerle ilgili çalışmalara bakıldığında farklı tanımlar ön plana çıkmaktadır. Değer konusunu bilim dünyasında yaygın hâle getiren Miton Rokeach (1973’ten aktaran Bacanlı, 2017) değerlerin bir tavır veya varoluş sonucunun belli bir tarzını ifade ettiğini belirtmiştir. Ünlü sosyolog Schwartz (2010) değer kavramını davranış, olayların seçimi ve değerlendirilmesinde yol gösterici olarak tanımlamış; dostluk, evrensellik, bağımsızlık, güvenlik, rahatlık, zevk, başarı, değişim, cesaret ve aile değerlerinin bütün toplumlarda ortak değerler olduğunu vurgulamıştır. Güngör (2000) değerleri sosyal normların bir çeşidi olarak görmüş ve içerisinde yer alan normların öğrenilmesinin ve benimsenmesinin, toplum içinde yaşayan bireyin sosyalleşmesiyle mümkün olacağını belirtmiştir. Bacanlı (2016) ise değeri davranışların ardındaki yönlendirici ilke olarak görmüştür.

Değerler, tutum ve davranışlara yön veren bir düşünce ve ilke olmaları nedeniyle insanın kendine sosyal bir rol biçmesinde ve amaç edinmesinde teşvik edici bir etkiye sahiptir. Değerler ferden toplum içinde kendisinden bekleneni, kendisinin yapabildiğini ve yapmak istediğini bir davranış veya görev olarak algılayıp gerçekleştirmesinde önemlidir. Değerlerin algılanması ve kabullenilmesi din, kültür, gelenek, günlük hayat ve şahsın ruhi ve zihni gerçekliklerinin tümünden etkilenmektedir (Polat, 2017). Günümüz modern toplumunun yaşadığı değişim ve gelişmeler, bireyleri kendi başlarına tercihler yapmaya sürüklemiştir. Bu gelişmeler bireyin eğitiminde ve değerleri kazanmasında okula daha fazla sorumluluk yüklemiştir. Bu durum okulda verilen değerler eğitiminin ailede verilen değerler eğitimiyle tutarlılığını ortaya çıkarmıştır. Özdemir (2012), bazı okullarda değerler eğitimi ile ilgili formal bir program uygulanmasa da örtük program ile okulun ortamı, anlayışı, öğretmenlerin davranışları, beklentileri öğrencilerin değerlerini etkilediğini belirtmiştir.

İnsanın tutum ve davranışlarının anlaşılması için değerlerinin incelenmesi gerekmektedir. Değerler üzerine araştırma yapmanın başlıca amaçlarından biri, insanlarda var olan değer algılarının yönelimlerini belirlemek, onların tutum, davranış ve toplumsal deneyim ve rolleriyle ilgili şekilleri ortaya çıkarmaktır. Değerlerle ilgili çalışmalarda, değerler eğitimi programının etkililiğine, değerler eğitiminde kullanılan yeni yöntem ve tekniklere, değerler eğitimi programlarının özelliklerine yönelik

sıklıkla öğretmen ve öğretmen adaylarının görüşleri incelenmiştir. Çelik, Esmer ve Yılmaz (2016) sınıf öğretmeni adaylarının, ilkökul öğrencilerinin kazanması gereken değerlerin nasıl öğretilmesi gerektiğine yönelik algısını araştırmıştır. Araştırma sonucunda, çoğu öğretmen adayının değer kavramını “öğrencilerin sahip olması gereken kazanım” olarak gördüğü ortaya çıkmıştır. Değerlerin öğretiminde ve kazanımların ölçülmesinde ise öğretim yöntem ve tekniklerini işe koşmanın katılımcılar tarafından en fazla yazılan ifadeler olduğu ortaya çıkmıştır. Öğretmen adaylarının çoğunluğu programda ön görülen değerlerle donanmış bireyler yetiştirebilmek için hedeflenen bu değerlere öncelikle öğretmenlerin kendilerinin sahip olmasını en önemli nitelik olarak görmektedirler. Öğretmen görüşlerine ilişkin bir diğer araştırma da Baysal (2013) tarafından yapılan değerler eğitimi ile ilgili sorunları da ortaya koyan araştırmadır. Baysal (2013) araştırmasında, değerler eğitimi uygulamalarını sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri açısından değerlendirmiştir. Araştırmanın sonunda öğretmenlerin değerler eğitimi uygulamalarından en çok “dürüstlük” değerine, en az ise “görsel eserleri estetik eleştirme” değerine yer verdiklerini; değerler eğitimi uygulamalarında “ahlakî ikilem yaklaşımı”nı sıklıkla kullandıklarını; “değer analizi yaklaşımı”nı ise daha seyrek kullandıklarını; yöntem olarak da en çok “örnek olay yöntemi”ni ve en az olarak da “teşekkür mektubu yazdırma” tekniğini kullandıklarını tespit etmiştir. Çengelci, Hancı ve Karaduman’ın (2013) okul ortamında değerler eğitimi konusunda öğretmen ve öğrenci görüşlerini inceledikleri araştırmasında, öğretmenler okulda kazandırılmaya çalışılan temel değerlerin sevgi, saygı, hoşgörü, dayanışma ve sorumluluk olduğu belirtirken öğrenciler okullarında en çok dürüstlük değerinin kazandırılmaya çalışıldığını düşünmektedirler. Balcı ve Yanpar Yelken (2010) yaptıkları araştırmada, sınıf ve branş öğretmenlerinin değer kavramını önem, yarar, kıymet, ölçüt, karşılık, ölçü, bedel ve eder gibi ifadelerle açıkladıklarını bulgulamıştır. Öğretmenler, değerlerin insanın sahip olacağı üstün nitelikler olduğunu ve bu önemli özelliklere toplumsal ilişkiler sonucunda ulaşıldığı belirtmişlerdir. Araştırmaya katılan öğretmenler, değer kavramına ilişkin görüşlerini açıklarken değer ve değer eğitiminin işlevlerine de vurgu yapmışlardır. Bu bağlamda öğretmenler, karakter gelişiminde, bireyin toplum içindeki yerini anlamasında, toplumun devamını sağlamada, toplumsal birliği desteklemede, toplumdaki değerler sistemini pekiştirmede ve toplumun kalkınmasına katkı sunmada değerler eğitiminin önemli işlevler taşıdığını belirtmişlerdir. Okul yöneticilerinin, velilerin değer ve değerler eğitime bakışını ortaya koyan araştırmaların da literatürde var olduğu görülmektedir. Bunlardan Ekşi ve Okudan’ın (2011) eğitim yöneticilerinin okullarda yapılan değerler eğitime bakış açılarını incelediği araştırmada, yöneticilerin cinsiyet ve eğitim durumu değişkenine göre değerler eğitime bakış açılarında anlamlı farklılık bulunurken, görev yapılan okul türü, yöneticinin pozisyonu ve yöneticilik kıdeminde anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Yiğittir (2010), öğrenci velilerine yönelik yaptığı değerler araştırmasında ise ilköğretim velilerinin okulda en çok aile birliğine önem verme, çalışkanlık, bayrağa ve İstiklal Marşı’na saygı, vatanseverlik, sorumluluk, dürüstlük, doğruluk, saygı, yardımseverlik ve cesaret değerlerinin verilmesini arzuladıklarını bulmuştur.

Değer kavramına yönelik görüşlerin ve algının belirlenmesinin bir yolu da metafor çalışmalarınıdır. Varlığın anlam kazanabilmesi ve gerçekliğin tam olarak aktarılabilmesi için gerçek dünyayı anlamlandırmada bilişsel bir araç olarak görülen metaforlara ihtiyaç vardır (Akkaya, 2011; Nikitina ve Furuoka, 2008). İnsanların dünyayı nasıl algıladıklarını gösteren metaforlar, insanların hayatı, çevresindeki olayları ve nesnelere nasıl algıladıklarını farklı benzetmeler kullanarak açıklamalarına yardımcı olmaktadır (Cerit, 2008; Lakoff ve Johnson, 1980). Bir şeyi başka bir şeyin bakış açısıyla, bir olguyu başka bir olgu olarak görerek, önceden öğrenilenlerle yeni öğrenilenler arasında bir yönden benzerlik ilişkisi kurarak anlatmaya çalışmada kullanılan metaforlar, açıklanamayan kavram ya da durumların kurulan benzerlik ilişkisi yoluyla açıklanmasına imkân sağlamaktadır (Bozpolat, 2015; Çelikten, 2006; Gün, 2015; Lakoff ve Johnson, 1980; Saban, 2008). Bir başka deyişle metafor, “X olgusunun Y olgusu gibi olduğunun açık veya örtük bir biçimde belirtilmesiyle oluşur.” (Saban, Koçbeker ve Saban, 2006: 465). Eğitim açısından düşünüldüğünde ise öğretmenlerin, öğretmen

adaylarının, öğrencilerin duyuşsal özelliklerini ortaya çıkarma konusunda metaforların önemli bir işlevi bulunmaktadır (Gültekin, 2013: 128).

Metaforların bu önemli işlevinden hareketle, öğretmen ve öğretmen adaylarının “değer” kavramı algılarına ilişkin metafor çalışmaları da yapılmıştır. Aladağ ve Kuzgun'un (2015) sınıf öğretmeni adaylarının “değer” kavramına yönelik oluşturdukları metaforları ve bu metaforların ortak özelliklerini belirlemeye yönelik yaptıkları çalışmada, öğretmen adaylarının değerlere ilişkin düşüncelerinin 7 ana temada toplandığını vurgulamıştır. Bu temalar Devamlılığın sağlanması açısından değer, İnsanların yaşamına etki eden bir unsur olarak değer, Kurallar bütünü olarak değer, Özgün bir unsur olarak değer, Değişim içinde olabilme olasılığı olarak değer, Kapsamlı bir olgu olarak değer, Önem arz eden bir unsur olarak değer olarak temalandırılmıştır. Öğretmen adaylarının “değerler” kavramına ilişkin en sık kullandığı metaforlar kitap, nefes, su, okyanus, aile, kolon, binanın temeli, güneş ve kalptir. Aydın ve Sulak'ın (2015) sınıf öğretmeni adaylarının “değer” kavramına yönelik metafor algıları başlıklı çalışmasında 138 sınıf öğretmeni adayı “değer” kavramı ile ilgili 79 farklı metafor geliştirmiştir. Sınıf öğretmeni adaylarının değer kavramına yönelik metafor algıları daha çok, değerlerin birey ve toplumlar için zorunlu, birleştirici ve yol gösterici olduğu yönündedir.

Bu çalışmaların öğretmen adaylarıyla gerçekleştirilmiş olduğu görülmektedir. Öğrencilerin algısını incelemek için değerlere yönelik bir metafor çalışmasına da ihtiyaç vardır çünkü okullarda verilen değerler eğitiminin hedef kitlesi öğrencilerdir. Eğitimin başarıya ulaşmasında da öğrencilerin değer kavramına ilişkin düşünceleri, algıları önemlidir. Öğrencilerin değer kavramı ile ilgili düşüncelerinin oluşmasında içinde bulunduğu toplumsal çevresi, ailesi, inançları, kültürü ve içinde bulunduğu eğitim ortamı belirleyici olmaktadır. Literatüre bakıldığında değerler ile ilgili yapılan çalışmaların büyük bir kısmının öğretmen ve öğretmen adayları ile ilgili olduğu görülmektedir. Öğrencilere yönelik araştırmalar sınırlı düzeydedir. Özellikle de öğrencilerin “değer” kavramı algılarının metaforlar aracılığıyla belirlenmesine yönelik bir araştırmanın bulunmaması bu araştırmanın yapılması ihtiyacını oluşturmuştur. Bu ihtiyaçla yapılan bu çalışmada, “İlkokul, ortaokul ve lise öğrencilerinin “değer” kavramına yönelik metaforik algısı nedir?” problem cümlesinden hareketle, çalışmada ilkök, ortaokul ve lise öğrencilerinin “değer” kavramına yönelik sahip oldukları algıyı metaforlar aracılığıyla belirlemek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda çalışmada şu sorulara cevap aranmıştır:

- Öğrencilerin değer kavramına yönelik sahip oldukları metafor algıları nelerdir?
- Öğrencilerin ürettiği metaforlar hangi temalar ve alt temalar altında toplanabilir?
- Öğrencilerin ürettiği metaforların tema ve alt tema açısından okul düzeylerine dağılımı nasıldır?
- Öğrencilerin metaforik algısının olumlu-olumsuz ve soyut-somut olma durumu nedir?

2. Yöntem

Bu çalışmada, nitel araştırma desenlerinden olgubilim (fenomenoloji) kullanılmıştır. Olgubilim özellikle deneyimleri, yaşanmış olayları, dolaysız olarak verilmiş olanı betimlemeye dayanan bir yöntemdir. Olgubilim “farkında olduğumuz, ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmaktadır. (...) Bize tümüyle yabancı olmayan, aynı zamanda da tam anlamını kavrayamadığımız olguları araştırmayı amaçlayan çalışmalar için olgubilim (fenomenoloji) uygun bir araştırma zeminini oluşturur.” (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 69).

2.1. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu Konya il merkezinde 2016-2017 eğitim-öğretim yılında ilkök, ortaokul ve lisede eğitim gören 897 öğrenciden oluşmaktadır. Çalışma grubunun seçiminde, ölçüt

örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Çalışmaya uygun niteliklere sahip öğelerin, olayların, nesnelere ya da durumların oluşturulmasıyla ölçüt örnekleme elde edilmektedir (Saunders, Lewis ve Thornhill, 2012). Bu çalışmadaki ölçüt örnekleme kriteri, devlet okullarında değerler eğitimi alan ve her bir eğitim-öğretim kademesini yansıtan öğrencilerle çalışmaktır. Çalışma grubunun demografik özellikleri bir tabloyla şöyle gösterilebilir:

Tablo 1: Çalışma Grubunun Demografik Bilgilerinin Dağılımı

Bilgiler		f	%
Cinsiyet	Kadın	569	0,63
	Erkek	328	0,37
Eğitim Kademesi	İlkokul	79	0,09
	Ortaokul	338	0,38
	Lise	480	0,53

Bu çalışmada katılımcıların 569’sı (%63) kız öğrencilerden, 328’si (%37) erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Araştırmadaki bir diğer demografik değişken olan eğitim düzeylerine bakıldığında ise katılımcıların 79’unun (%9) ilkokul öğrencisi, 338’inin (%38) ortaokul öğrencisi ve 480’inin (%53) lise öğrencisi olduğu görülmektedir.

2.2. Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak, “Değerlerle İlgili Kavram Çağrışım Formu” kullanılmıştır. “Değerlerle İlgili Kavram Çağrışım Formu”, “Değer gibidir; çünkü” biçimindeki açık uçlu maddeden oluşmaktadır. Formun giriş kısmında çalışmanın amacı ve metaforik çalışmaya ilişkin kısa tanım ve örnekler açıklanmıştır.

2.3. Verilerin Toplanması

Çalışma sınıflarda 25-40 kişilik katılımcı gruplarıyla uygulanmıştır. Çalışmada katılımcıların formda yer alan açık uçlu maddeyi cevaplamaları istenmiştir.

2.4. Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Değer kavramına ilişkin ilkokul, ortaokul ve lise düzeyindeki öğrencilerden elde edilen veriler, içerik analiziyle çözümlenmiştir. İçerik analizi, toplanan verilerin derinlemesine analiz yapılarak, belirgin olmayan temaların ve boyutların ortaya çıkarılmasına olanak tanır (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Çalışmada, içerik analizinin yanında verilerin analizinde ve yorumlanmasında Saban’ın (2008; 2009) çalışmalarında kullandığı beş aşamaya uyulmuştur. Bu aşamalar şunlardır: 1. Adlandırma Aşaması, 2. Eleme ve Arıtma Aşaması, 3. Derleme ve Kategori Geliştirme Aşaması, 4. Geçerlik ve Güvenirliği Sağlama Aşaması ve 5. Nicel Veri Analizi İçin Verilerin SPSS Paket Programına Aktarılması Aşaması. Bu aşamalarda yapılan işlemler şunlardır:

1. Adlandırma Aşaması: Araştırmada katılımcılardan elde edilen ham verilerin girişi yapılmıştır. Bu aşamada ham verilerin analize uygun olup olmadığı değerlendirilmiş ve kodlamalar yapılmıştır. Araştırmanın metafor şablonu geliştirilmeye başlanmıştır.

2. Eleme ve Arıtma Aşaması: Öncelikle verilerin araştırmaya uygun olup olmadığı değerlendirilmiştir. Çalışma kapsamında, 1084 öğrenciye ulaşılmıştır. Ulaşılan öğrencilerden elde edilen veriler içinden analize uygun olabilecek veriler belirlenmiştir. Bu süreçte, bazı formlarda katılımcıların açık uçlu maddeyi eksik ya da boş bıraktığı görülmüştür. Bu katılımcıların verileri analize dâhil edilmemiştir. İnceleme sonucunda, analize uygun 897 veri elde edilmiştir. Ayrıca bu aşamada, anlam değiştirilmeden veriler içinde düzenlemeler yapılmıştır. Örneğin; ‘ailem’, ‘annem’, ‘babam’ gibi tanımlamalar ‘aile’, ‘anne’, ‘baba’ olarak düzenlenmiştir.

3. Derleme ve Kategori Geliştirme Aşaması: Bu aşamada ise temaların ve alt temaların oluşturulması işlemleri yapılmıştır. Bu süreç sonucunda 7 tema elde edilmiştir. Bu temalar şunlardır: Devamlılığının sağlanması açısından değer, Eğitimin yapıtaşı ve eğitim açısından önemli bir unsur olarak değer, Hayata yön veren bir unsur olarak değer, İnsanların yaşamına etki eden bir unsur olarak değer, Kıymet taşıyan bir unsur olarak değer, Önem arz eden bir unsur olarak değer, Tutum ve davranışlara yön veren unsur olarak değer.

4. Geçerlik ve Güvenirliği Sağlama Aşaması: Çalışmanın güvenilirlik analizi için Eğitim Bilimleri alanından uzman görüşüne başvurulmuştur. Bu süreçte metaforların ve kavramsal kategorilerin yer aldığı iki liste uzman tarafından incelenmiş ve metorlar kategorilere dağıtılmıştır. Sürecin sonunda elde edilen veriler, araştırmacıların verileriyle karşılaştırılmıştır. “Karşılaştırmalarda görüş birliği ve görüş ayrılığı sayıları tespit edilerek araştırmacının güvenilirliği, Miles ve Huberman’ın (1994: 64) formülü (Güvenirlik = görüş birliği / görüş birliği + görüş ayrılığı) kullanılarak hesaplanmıştır. Nitel çalışmalarda, uzman ve araştırmacı değerlendirmeleri arasındaki uyumun %90 ve üzeri olduğu durumlarda arzu edilen düzeyde bir güvenilirlik sağlanmış olmaktadır.” (Saban, 2008: 430). Karşılaştırma sonucunda, 49 metaforun uzman tarafından farklı bir kategoriye yerleştirildiği görülmüştür. Buna göre araştırmacının güvenilirliği $846/846+35=0.94$ olarak elde edilmiştir.

5. Nicel Veri Analizi İçin Verilerin SPSS Paket Programına Aktarılması Aşaması: Araştırma grubunda yer alan öğrencilerden elde edilen verilerin sıklık ve kategori değerleri SPSS programı yardımıyla yapılmıştır.

3. Bulgular ve Yorum

3.1. Öğrencilerin Değer Kavramına Yönelik Sahip Oldukları Metafor Algılarına Yönelik Bulgular ve Yorum

Bu başlık altında öğrencilerin “değer” kavramına yönelik hangi metaforları üretmiş oldukları incelenmiştir.

Öğrencilerin “değer” kavramına yönelik olarak ifade ettikleri metaforlar ve metaforların sıklıkları bir tablo ile şöyle gösterilebilir:

Tablo 2: Öğrencilerin Değer Kavramına Yönelik İfade Ettikleri Metaforlar

Metafor	f
Sevgi	73
Aile	60
Su	43
Altın	33
Saygı	33
Kardeş	25
Doğa	24
Para	21
Vatan	19
İnsan	18
Aile	16
Çiçek	16
Aşk	15
İnsan	13

Metafor	f
Arkadaş	12
Kalp	12
Sabır	10
Fedakârlık	9
Kitap	9
Önem	9
Dostluk	8
Kıymet	8
Saygı	8
Su	8
Yemek	8
Dolar	7
Güven	7
Vatanseverlik	7
Ayna	6
Ben	6
Dost	6
Dürüstlük	6
Güneş	6
Hayat	6
Paylaşmak	6
Adalet	5
Ahlak	5
Atatürk	5
Borsa	5
Gıda	5
Hoşgörü	5
Merhamet	5
Nefes	5
Paylaşmak	5
Sevgi	5
Şefkat	5
Çocuk	4
Deniz	4
Eğitim	4
Elmas	4
Hediye	4
Işık	4
İyilik	4

Metafor	f
Matematik	4
Mutluluk	4
Yardımlaşmak	4
Bayrak	3
Cam	3
Can	3
Cesaret	3
Cömertlik	3
Doğruluk	3
Gökyüzü	3
Göz	3
Hazine	3
Kişi	3
Mevsim	3
Öğretmen	3
Toprak	3
Umut	3
Vatan	3
Yıldız	3
Zaman	3
Akarsu	2
Akıl	2
Altın	2
Araba	2
Bilgi	2
Bitki	2
Çalışmak	2
Çince	2
Emanet	2
Emek	2
En Kıymetli Eşya	2
En Sevdiğim Eşya	2
Evlilik	2
Hak	2
Hasat	2
Her Şey	2
İlaç	2
İlgi	2
İnci	2

Metafor	f
İpek	2
Karakter	2
Kelebek	2
Kumbara	2
Menfaat	2
Müzik	2
Öğrenci	2
Ölüm	2
Petrol	2
Ruh	2
Sebze	2
Servet	2
Sevmek	2
Tarihi Eser	2
Tohum	2
Vicdan	2
Zirve	2
Adalet	1
Ağırlık	1
Atalarımız	1
Ateş	1
Ayak	1
Ayçiçeği	1
Ayna	1
Balık	1
Barınak	1
Beyin	1
Birey	1
Birlik	1
Çarkın Bir Dişi	1
Çay	1
Çay	1
Çikolata	1
Çölde Su	1
Dağ	1
Damardaki Kan	1
Ders	1
Dikensiz Gül	1
Elmas	1

Metafor	f
Empati	1
Eylem	1
Ezan	1
Fatih	1
Ferrari	1
Fiyat	1
Gelenektir	1
Gökkuşağı	1
Görev	1
Göz Yaşı	1
Gülümsemek	1
Güzel Huy	1
Hava	1
Hoca	1
Huzur	1
Hız. Peygamber	1
İcat	1
İlaç	1
İrrasyonel Sayı	1
İtibar	1
Kahve	1
Kalem	1
Kankam	1
Karşılık	1
Komşuluk	1
Koruyup Kollamak	1
Kurşun Kalem	1
Kuş	1
Labirent	1
Madalya	1
Mal	1
Merhamet	1
Meyve	1
Misafirperverlik	1
Mobil Veri	1
Mum	1
Mücevher	1
Müslüm	1
Namus	1

Metafor	f
Navigasyon	1
Nehir	1
Oksijen	1
Okul	1
Onur	1
Organ	1
Ödül	1
Ölçüdür	1
Övgü	1
Özgürlük	1
Özgüven	1
Pano	1
Papatya	1
Peçete	1
Pencere	1
Puzzle	1
Rüzgar	1
Sadakat	1
Sağlık	1
Serçe	1
Sır	1
Sigara	1
Silah	1
Soğuksu	1
Sonsuzluk	1
Sorumluluk	1
Şehitlik	1
Şeref	1
Temel İhtiyaç	1
Temizlik	1
Teog Sınavı	1
Terazi	1
Top	1
Toprak	1
Uçurtma	1
Varlık	1
Vücudun Parçası	1
Yağmur Damlası	1
Yakamoz	1

Metafor	f
Yaşam Tarzı	1
Yatırım	1
Yol	1
Zenginlik	1
Zincir	1
Zümrüt	1
Toplam	897

Öğrencilerin “değer” kavramına yönelik ifade ettiği metaforlar incelendiğinde, öğrencilerin toplam 897 olmak üzere 215 farklı metafor ürettiği görülmektedir. Bu metaforlar içinde “Sevgi” metaforu değer kavramına yönelik en sık ifade edilen metafordur. Söylenme sıklığı olarak bu metaforu “Aile, Su, Altın, Saygı, Kardeş” metaforları takip etmektedir.

3.2. Öğrencilerin Ürettiği Metaforların Temalar ve Alt Temalar Altında Toplanmasına Yönelik Bulgular ve Yorum

Bu başlık altında öğrencilerin “değer” kavramına yönelik olarak ifade etmiş oldukları metaforların tema ve alt temalara göre sınıflandırılmasına yönelik bulgulara yer verilmiştir.

Öğrencilerin metaforları 7 ana tema altında toplanmıştır. Bu temalar şunlardır: Devamlılığının Sağlanması Açısından Değer, Eğitimin Yapıtışı ve Eğitim Açısından Önemli Bir Unsur Olarak Değer, Hayata Yön Veren Bir Unsur Olarak Değer, İnsanların Yaşamına Etki Eden Bir Unsur Olarak Değer, Kıymet Taşıyan Bir Unsur Olarak Değer, Önem Arz Eden Bir Unsur Olarak Değer ve Tutum ve Davranışlara Yön Veren Bir Unsur Olarak Değer.

Devamlılığının Sağlanması Açısından Değer temasına yönelik olarak öğrencilerin metaforları “Büyüyen, Değişim İçinde Olan, Değişmeyen, Nesilden Nesile Aktarılan, Sonu Olan, Sürekliliği Olan” olmak üzere alt tema ayrılmıştır.

Devamlılığının Sağlanması Açısından Değer temasına yönelik, alt temalar, alt temanın kullanım sıklığı, kodlamalar ve bu kodlamalara yönelik öğrenci görüşleri bir tablo ile şöyle gösterilebilir:

Tablo 3: Devamlılığının Sağlanması Açısından Değer Temasına İlişkin Bulgular

Tema	Alt Tema	Kodlama	Örnek Öğrenci Görüşü
Devamlılığının Sağlanması Açısından Değer	Büyüyen (f71)	Aşk, Ayçiceği, Bitki, Çay, Çiçek, Doğa, Dolar, Emek, İtibar, Kitap, Kumbara, Pano, Para, Paylaşmak, Paylaşmak, Sevgi, Su, Şefkat, Tarihi eser, Tohum, Varlık, Yağmur damlası, Yatırım, Yıldız	<ul style="list-style-type: none"> • Paylaştıkça çoğalır • Paylaştıkça değer artar • Paylaştıkça insanın değeri artar • Sevdikçe aşkın büyür • Sevdikçe değer görürsün • Sevdikçe sevilirsin • Sevgini ne kadar çok verirsen karşılığını o kadar çok alırsın • Sevdikçe değerli olursun • Su verdikçe büyür
	Değişim İçinde Olan (f33)	Akarsu, Altın, Aşk, Balık, Borsa, Doğa, Dolar, Fiyat, Gökyüzü, İnsan, Kalp, Kişi, Menfaat, Mevsim, Rüzgar, Sebze, Su	<ul style="list-style-type: none"> • Bazen çoğalır bazen azalır • Bazen kırmızı bazen mavi • Bazen tatlı bazen acı • Bazen yumuşak bazen sert eser • Bazen yükselir bazen alçalır • Beslersen büyür gelişir; beslemezsün azalır yok olur.

		<ul style="list-style-type: none"> • Bir alçalır bir artar • Bir düşer bi yükselir
Değişmeyen (f6)	Altın, Kardeş, Mum, Sevgi, Su	<ul style="list-style-type: none"> • Asla kirli kalmaz • Bir başka mumu tutuşturmakla kendinden birşey kaybetmez • Karşılıksız bile olsa bitmez • Ne eskir ne de rengi atar • Nerede olursan ol değişmeyecek kaidedir
Nesilden Nesile Aktarılan (f5)	Aile, Aile, , Gelenektir, Tarihi Eser	<ul style="list-style-type: none"> • Değerler nesilden nesile aktarılır • Gelenekler de değerler gibi nesiller boyu aktarılır. • Nesilden nesile devam eder • Öğrenilenler nesilerce devam eder
Sonu Olan (f64)	Aşk, Ayna, Borsa, Cam, Çay, Çiçek, Doğa, Gıda, Gözyaşı, Güven, Hayat, İnsan, İnsan, Kalp, Kelebek, Kurşun, Kalem, Kuş, Meyve, Ölüm, Papatya, Para, Peçete, Ruh, Sebze, Serçe, Sigara, Su, Top, Uçurtma, Yemek	<ul style="list-style-type: none"> • Düşümü kırılır • Eğer onu unutursan uçar gider • Elin kuruyunca değer kalmaz • Elinden bırakırsan bulutlara aittir hiçbir zaman senin olmaz • Fazla sularsan ölür • Gelip geçicidir • Gün gittikçe azalır • Güvendikçe hayal kırıklığı yaşatır
Sonu Olmayan (f22)	Altın, Aşk, Atatürk, Deniz, Doğa, Gökkuşluğu, Gökyüzü, Güneş, Nehir, Pencere, Sonsuzluk, Zaman	<ul style="list-style-type: none"> • Sonsuzluğa açılır • Sonsuzluğa gider • Sonsuzluğa uzanan yoldur • Sonu yoktur • Susuz kalsa bile boyun eğmez • Ucu bucağı yoktur • Yıllar geçse de değerini kaybetmeyen tek kişi odur
Sürekliliği Olan (f17)	Akarsu, Eylem, Hayat, Her Şey, Su, Zaman	<ul style="list-style-type: none"> • Biz olsak da olmasak da devam eder • Geçmişten geleceğe gider • Hayat iyi kötü devam eder • Hiçbir zaman bitmez • İçimizde dolaşa dolaşa bitmez • Sahip çıkarsan su gibi akar gider. • Sonu yoktur • Su akar yolunu bulur

Öğrencilerin “Devamlılığının Sağlanması Açısından Değer” temasına yönelik metafor geliştirmelerinden hareketle, öğrencilerin değeri “yaşayan bir varlık” gibi algıladıkları söylenebilir. Öğrenciler “değer” kavramına ilişkin yaşayan bir varlık gibi “büyüyen, değişen, sonu olan” olan gibi alt temalara ayrılabilen metaforlar dile getirmişlerdir. Bu temada, öğrencilerin metaforlarından oluşturulan ve sıklığı en yüksek alt temanın ise “Büyüyen” olduğu görülmektedir.

Eğitimin Yapıtışı ve Eğitim Açısından Önemli Bir Unsur Olarak Değer temasına yönelik öğrencilerin metaforları “Gereklidir, Öğrenilebilir, Öğrenilemez, Öğretilebilir” olmak üzere alt temalara ayrılmıştır.

Eğitimin Yapıtışı ve Eğitim Açısından Önemli Bir Unsur Olarak Değer temasına yönelik, alt temalar, alt temanın kullanım sıklığı, kodlamalar ve bu kodlamalara yönelik öğrenci görüşleri bir tablo ile şöyle gösterilebilir:

Tablo 4: Eğitimin Yapıtışı ve Eğitim Açısından Önemli Bir Unsur Olarak Değer Temasına İlişkin Bulgular

<i>Tema</i>	<i>Alt tema</i>	<i>Kodlama</i>	<i>Örnek Öğrenci Görüşü</i>
Eğitimin Yapıtışı ve Eğitim Açısından Önemli Bir Unsur	Gereklidir (f7)	Eğitim, Kitap, Okul, Öğrenci, Öğretmen	<ul style="list-style-type: none"> • Eğitim için şarttır • Eğitim şarttır • Eğitimin olması gerekir • Eğitimsiz hayat olmaz • Her öğrenciye eşit değer verilmelidir • Olmadan eğitim olmaz • Öğretmen olmadan öğrencinin değeri yoktur
	Öğrenilebilir (f5)	Akıl, Ders, Kitap,	<ul style="list-style-type: none"> • Bizi eğitir • Değer verdikçe bilmediğin bilgileri alırsın • Değerleri öğreniriz • Öğrenilmesi gerekir • Öğrenilmesi gerekir.
	Öğrenilemez (f6)	Çince, İrrasyonel, Sayı, Labirent, Matematik, ,	<ul style="list-style-type: none"> • Anlamaya ömür yetmez • Anlaşılmaz • Çıkışı bulmak zordur • Çok zor öğrenilmez • Hesaplanamaz • İnsanların çoğu bilemez • Öğrenemezsin • Zordur
Öğretilebilir (f8)	Aile, Akıl, Eğitim, Öğrenci, Öğretmen	<ul style="list-style-type: none"> • Bize doğruyu öğretir • Bütün öğrencilere bilgi verir • Değer öğretir • Düzgün yaşamayı öğretir. • Her öğrenciye verilmelidir • Her şeyi öğretir. 	

Öğrencilerin bu temaya yönelik algıları metaforlar aracılığıyla incelendiğinde, öğrencilerin değer ile eğitimi ilişkilendirdikleri görülmektedir. Bunda “değer”in bir eğitim-öğretim unsuru olmasının payı olduğu düşünülebilir. Eğitim açısından değer düşünüldüğünde ise öğrenenlerin sıklıkla “değer”in “Öğretilebilir” ve “Gerekli” olduğuna yönelik metaforlar ürettikleri görülmektedir.

Hayata Yön Veren Bir Unsur Olarak Değer temasına yönelik olarak öğrencilerin metaforları “Kurallar Bütünü, Yol Gösteren” olmak üzere alt tema ayrılmıştır.

Hayata Yön Veren Bir Unsur Olarak Değer temasına yönelik, alt temalar, alt temanın kullanım sıklığı, kodlamalar ve bu kodlamalara yönelik öğrenci görüşleri bir tablo ile şöyle gösterilebilir:

Tablo 5: Hayata Yön Veren Bir Unsur Olarak Değer Temasına İlişkin Bulgular

<i>Tema</i>	<i>Alt tema</i>	<i>Kodlama</i>	<i>Örnek Öğrenci Görüşü</i>
Hayata Yön Veren Bir Unsur	Kurallar Bütünü (f15)	Adalet, Adalet, Ahlak, Aile, Doğruluk,	<ul style="list-style-type: none"> • Adaleti olmayan toplumda düzen yoktur • Adaleti sağlar • Adaletin olmadığı bir toplumda savaş çıkar • Aile olmazsa her şey paramparça olur • Aile olmazsa toplumdaki düzen bozulur • Denge onunla kurulur • Dünyanın dengesini oluşturur • Olduğu yerde düzen olur • Toplumdaki düzeni sağlar • Toplumsal düzen • Toplumsal düzeni sağlar • Toplumsal eşitliği sağlar • Toplumu bir arada tutar • Varsa toplum çökmez
	Yol Gösteren (f11)	Ayak, Beyin, Bilgi, Hz., Peygamber, Işık, Navigasyon, Yıldız, , Yol	<ul style="list-style-type: none"> • Bize doğru yolu gösterir • Bize doğruyu gösterir • Bizi aydınlatır • Bizi daima aydınlatır • Değer önemsemektir • Gece yolumuzu aydınlatır • Gidersen hedefine ulaşırsın • Hayatımızı aydınlatır • Her daim yolu uzatır • Onun gibi yol gösterir • Yolda yürümek için gereklidir

Öğrenciler değeri “hayata yön veren” bir kavram olarak algılamaktadırlar. Bu algının içinde ise “değer”in bir kurallar bütünü olması algısının olduğu görülmektedir. Öğrencilerin bu algısı, değer toplumu bir arada tutma özelliğini yansıttığı söylenebilir. Aynı zamanda öğrencilerin “değer”i yollarını buldukları bir kavram olarak da algılamış oldukları görülmektedir.

İnsanların Yaşamına Etki Eden Bir Unsur Olarak Değer temasına yönelik olarak öğrencilerin metaforları “İnsanlar Arası İlişkileri Düzenleyen ve Onları Bir Arada Tutan, İnsanların Davranışlarını, Karakterini ve Kişiliğini Biçimlendiren, İnsanların Zor Günlerinde Yanında Olan, İyilik ve Güzellik Kaynağı, Mutluluk Kaynağı, Yaşamın Kaynağı” olmak üzere alt tema ayrılmıştır.

İnsanların Yaşamına Etki Eden Bir Unsur Olarak Değer temasına yönelik, alt temalar, alt temanın kullanım sıklığı, kodlamalar ve bu kodlamalara yönelik öğrenci görüşleri bir tablo ile şöyle gösterilebilir:

Tablo 6: İnsanların Yaşamına Etki Eden Bir Unsur Olarak Değer Temasına İlişkin Bulgular

<i>Tema</i>	<i>Alt tema</i>	<i>Kodlama</i>	<i>Örnek Öğrenci Görüşü</i>
İnsanların Yaşamına Etki Eden Bir Unsur	İnsanlar Arası İlişkileri Düzenleyen ve Onları Bir Arada Tutan (f60)	Aile, Bilgi, Birey, Birlik, Dostluk, Dürüstlük, Empati, Evlilik, Güven, İnsan, İnsan, , İyilik, Kankam, Kardeş, Komşuluk, Koruyup, Kollamak, Misafirperverlik, Paylaşmak, Paylaşmak, , Saygı, Sevgi, Sevgi, , Vatan, Yardımlaşmak, Zincir	<ul style="list-style-type: none"> • Değer insanları kaynaştırır • Değer verdiğimiz insanla birşeyle paylaşırız • Değer verdiğin adama saygı duyarsın • Değer verilen kişi önemsenir • İnsanlar arasında olmalı • İnsanlar birbirine iyi olmalıdır • İnsanlar birbirine yardım etmelidir • İnsanlar değer verdiği kişilere karşı hep dürüst olur
	İnsanların Davranışlarını, Karakterini Ve Kişiliğini Biçimlendiren (f23)	Ahlak, Aile, Aile, , Altın, Doğa, Güneş, İlaç, İnsan, , İyilik, Sabır, Sevgi	<ul style="list-style-type: none"> • Ahlak kendini bilmektir • Bana başarı katar • Bana renk verir • Davranışlarımı kontrol edebilirim • Değer insanı sarar sarmalar • Değer sahibi insanlar etrafa ışık saçar • Değer verirsem mutlu olurum
	İnsanların Zor Günlerinde Yanında Olan (f15)	Aile, Arkadaş, Dost, Kardeş	<ul style="list-style-type: none"> • Dar günlerinde yanında olur • En kötü zamanında hep onlar vardır • Her zor anımızda ilk onlar yanımızda olur • Her zaman onlar vardır, onlar yardım edicidir • Zor günde yanında olur
	İyilik ve Güzellik Kaynağı (f34)	Aile, Cömertlik, Deniz, Dikensiz, Gül, Hoşgörü, İnci, İyilik, Kardeş, Saygı, Sevgi, Su,	<ul style="list-style-type: none"> • Değerde sevgi birisine verilecek en güzel şeydir. • En güzel duygudur • Güzel bir davranıştır • Güzel bir şeydir • Güzel şeydir • Güzeldir • Güzelliklerin kaynağı • Herkesin değerlerine saygılı olma
	Mutluluk Kaynağı (f18)	Aile, Çiçek, Çikolata, Çocuk, , Fedakarlık, Gülümsemek, İnsan, , Mutluluk, Paylaşmak, Sevgi,	<ul style="list-style-type: none"> • Değer verdiklerin mutludur • Fedakarlık mutluluk kazandırır • Görüldüğünde mutluluk verir. • Herkes mutlu olur • İnsana yaşama sevinci verir • Mutluluk insana iyi sonuçlar verir
	Yaşamın Kaynağı (f46)	Aile, Çocuk, Doğa, Dost, Göz, Güneş, Hava, Hayat, Hediye, Nefes, Oksijen, Su, Umut, Yakamoz	<ul style="list-style-type: none"> • Ailem olmazsa hiçbir şey yapamam • Ailen senin hayatın • Aldıkça yaşarsın • Bir insan dostsuz yaşayamaz • Biri bize verirse mutlu oluruz

- Bize yaşam verir. Bunlar olmazsa hayatta kalamayız
- Değersiz yaşanmaz
- Dost olmadan yaşanmaz
- En ümitsizlikte ortaya çıkar, yaşama sevinci verir

Öğrencilerin değerini “hayata yön veren” bir kavram olmasına yönelik algılarının yanında değerini “insanların yaşamına etki eden” bir kavram olduğuna yönelik de algılarının olduğu görülmektedir. Öğrenciler “değer”i “hayata yön veren” bir unsur olarak genel olarak değerlendirmişlerdir. “Kurallar bütünü” olarak ve “Yol gösteren” olarak ifade edilen “değer”in, bu işlevlerini ya da özelliklerini nasıl yerine getirdiğine dair fikirler ise “İnsanın yaşamına etki eden bir unsur olarak değer” teması ile özelleştirilmiş görülmektedir. Bu anlamda öğrencilerin değerini genel olarak hayata ve özel olarak insanların birbiriyle anlaşmasına ve karakterlerini bulmasına, hayat kaynağı bulmalarına etki ettiğine yönelik bir algılarının olduğu görülmektedir. Bu bağlamda değerini “hayata” ve “insanların yaşamına” etki ettiğine yönelik temaların birbirini tamamladığı ve açıkladığı görülmektedir.

Kıymet Taşıyan Bir Unsur Olarak Değer temasına yönelik olarak öğrencilerin metaforları “Az Bulunan, Maddi Olarak, Maddi-Manevi Olarak, Manevi Olarak, Paha Biçilemeyen, Sonradan Anlaşılan” olmak üzere alt tema ayrıştırılmıştır.

Kıymet Taşıyan Bir Unsur Olarak Değer temasına yönelik, alt temalar, alt temanın kullanım sıklığı, kodlamalar ve bu kodlamalara yönelik öğrenci görüşleri bir tablo ile şöyle gösterilebilir:

Tablo 7: Kıymet Taşıyan Bir Unsur Olarak Değer Temasına İlişkin Bulgular

<i>Tema</i>	<i>Alt tema</i>	<i>Kodlama</i>	<i>Örnek Öğrenci Görüşü</i>
Kıymet Taşıyan Bir Unsur	Az Bulunan (f28)	Altın, Aşk, Cesaret, Dostluk, Dürüstlük, Elmas, Elmas, , Güzel, Huy, Hak, Hazine, Hoşgörü, Huzur, İcat, Onur, Para, Petrol, Puzzle, Sevgi, Sevgi, , Soğuksu, Su, Zümrüt	<ul style="list-style-type: none"> • Her insanda olmaz • Her yerde bulmak zordur • Her yerde olmaz • Her yerde yoktur • Her zaman bulunmaz • Herkes dürüst olamaz • Herkes ortaya koyamaz • Herkeste bulunmaz
	Maddi Olarak (f22)	Altın, Dağ, Hazine, İpek, Mücevher,	<ul style="list-style-type: none"> • Bileziklerle zengin dururuz • Çok değerlidir. • Çok kıymetlidir • Çok pahalı • Çok pahalıdır
	Maddi-Manevi Olarak (f9)	İnci, Kıymet	<ul style="list-style-type: none"> • Birşeyin karşılıdır değer. • Çok değerlidir. • Her şeyin bir ederi vardır • Her şeyin bir kıymeti vardır • Her şeyin değeri olur • Her zaman değerlidir ve kıymetlidir
	Manevi Olarak (f39)	Aile, Arkadaş, Atalarımız, Can, En, Kıymetli, Eşya, En,	<ul style="list-style-type: none"> • Bir şeye bağlandın mı ondan ayrılamazsın. • Bizi doğuran kişidir

	Sevdiğim, Eşya, Göz, Hediye, Hoca, İnsan, İpek, Kahve, Kardeş, Kitap, Namus, Servet, Su, Şehitlik, Vatan, Vatanseverlik, Zenginlik	<ul style="list-style-type: none"> • Canımız kadar kıymetlidir • Çok kıymetlidir • En çok değeri aileme verdim. Ailem olmazsa değer verecek ki • En kıymetli şeydir • En önemli sevettir • Gözümüz kadar kıymetlidir • Gözümüz kadar önemlidir
Paha Biçilemeyen (f13)	Altın, Dostluk, Elmas, Karakter, Sevgi, Vatan, Vatan	<ul style="list-style-type: none"> • Paha biçilmezdir • Pahabiçilmezdir • Parayla satın alınmaz • Satın alınmaz
Sonradan Anlaşılan (f8)	Aile, Müslüm, , Sağlık, Sevgi, Su, Su	<ul style="list-style-type: none"> • Kaybedince değerini anlarsın • Sağlık gibi kaybedince değeri anlaşılır • Sonradan farkedilir • Tükenince değerini anlarsın • Yokluğunda anlarsın değerini

Üretilen metaforlar ile öğrencilerin “değer”i kıymetli bir şey ile ilişkilendirdikleri görülmektedir. Bu da değere “kıymet” verdiklerini göstermektedir. Öğrenciler “değer” kavramını sıklıkla “Manevi olarak” kıymetli şeylerle ilişkilendirmişler ve “değer”in bu “kıymetli” olma özelliğinden “Az bulunan” bir unsur olduğunu dile getirmişlerdir.

Önem Arz Eden Bir Unsur Olarak Değer temasına yönelik olarak öğrencilerin metaforları “Birey İçin Önemli, İhtiyaç Olarak Önemli, Toplum İçin Önemli, Zorunluluk Olarak Önemli” olmak üzere alt tema ayrılmıştır.

Önem Arz Eden Bir Unsur Olarak Değer temasına yönelik, alt temalar, alt temanın kullanım sıklığı, kodlamalar ve bu kodlamalara yönelik öğrenci görüşleri bir tablo ile şöyle gösterilebilir:

Tablo 8: Önem Arz Eden Bir Unsur Olarak Değer Temasına İlişkin Bulgular

<i>Tema</i>	<i>Alt tema</i>	<i>Kodlama</i>	<i>Örnek Öğrenci Görüşü</i>
Önem Arz Eden Bir Unsur	Birey İçin Önemli (f38)	Aile, Arkadaş, Ben, Önem, Sabır, Saygı, Temizlik, Teog, Sınavı, Yaşam, Tarzı	<ul style="list-style-type: none"> • Benim için önemlidir • Bütün sırlarını paylaştığım sırdaşın olduğu için • Çok değer verdiği arkadaşın • Değer görmek isterim • Değer verdiklerim o değeri hakediyorlar. Hkmetmeyen birine de • Değer vermek benim için önemlidir • Değer vermek isterim • Değeri hak etmeye çalışırım
	İhtiyaç Olarak Önemli (f39)	Aile, Ateş, Barınak, Deniz, İlaç, İnsan, İnsan, , Kalem, Kardeş, Müzik, Özgürlük, Para, Su, Temel, İhtiyaç, Yemek	<ul style="list-style-type: none"> • İhtiyaç duyarsın • İnsan en kıymetli varlıktır • İnsan insana muhtaçtır • İnsan insanın külüne muhtaçtır • İnsanın insana ihtiyacı vardır • Kardeşlik bir başkadır

			<ul style="list-style-type: none"> • Kötü günde ihtiyaç duyarsın
Toplum İçin Önemli (f28)	Aile, Bayrak, Ezan, Fatih, Önem, Saygı, Vatan, Vatan, , Vatanseverlik		<ul style="list-style-type: none"> • Değer önemlidir • Değerler toplum için her zaman önemlidir • Değersiz vatan vatansız değer olmaz • En değerli onlardır • İnsanlar vatanını severse bu vatani kimse koparamaz, ayıramaz • Kullanılması biliyorsa şans olur olmuyorsa kırılır gider
Zorunluluk Olarak Önemli (f24)	Aile, Çarkın, Bir, Dişi, Damardaki, Kan, Gıda, Görev, İnsan, Kalp, Nefes, Para, Su, Vücudun, Parçası, Yemek		<ul style="list-style-type: none"> • Hepsi olmak zorundadır. Biri olmazsa çark dönmez • İnsanlarla birlikte olmak zorundayız • İnsansız tek başımıza yaşayamayız • Olmadan olmaz

Öğrenciler, “değer”in “kıymetli” bir unsur olduğuna yönelik ürettikleri metaforlarla birlikte “değer”in “önemli” olduğuna yönelik metaforlar ürettikleri görülmektedir. Öğrenciler “değer”i “kıymetli” olarak düşünürken daha çok “paha” yönünde algılamış oldukları görülmektedir. “Değer”in “önemli” olduğuna yönelik algılarının ise bir ihtiyaçtan, bir gerekliliğe ve sonunda bir zorunluluğa varan bir çerçevede olduğu görülmektedir. Bu bağlamda “değer”in bütünüyle “değer”i hakkında öğrenciler tarafından ele alındığı görülmektedir. Bu temada aynı zamanda öğrenciler değeri “birey” ve “toplum” için önemli bir unsur olarak da ele almışlardır. Bunun, “değer”i hayat ve insanların yaşamı açısından ele alan metaforların ürettildiği temalarla ilişkili olduğu söylenebilir.

Tutum ve Davranışlara Yön Veren Bir Unsur Olarak Değer temasına yönelik olarak öğrencilerin metaforları “Davranış Ölçütü, Değer Vermenin Ölçütü, Hak Edilen Davranış, Sahiplenilen Davranış” olmak üzere alt tema ayrılmıştır.

Tutum ve Davranışlara Yön Veren Bir Unsur Olarak Değer temasına yönelik, alt temalar, alt temanın kullanım sıklığı, kodlamalar ve bu kodlamalara yönelik öğrenci görüşleri bir tablo ile şöyle gösterilebilir:

Tablo 9: Tutum ve Davranışlara Yön Veren Bir Unsur Olarak Değer Temasına İlişkin Bulgular

<i>Tema</i>	<i>Alt tema</i>	<i>Kodlama</i>	<i>Örnek Öğrenci Görüşü</i>
Tutum ve Davranışlara Yön Veren Unsur	Davranış Ölçütü (f19)	Aşk, Ayna, Çalışmak, Hasat, İnsan, , Sabır, Saygı, Toprak	<ul style="list-style-type: none"> • Biz onu gülümseyerek karşılırsak o da bize güler • Değer verirsen değer görürsün • Ekersen biçersin • Herkes herkese karşısında gördüğü gibi davranır • İkisinde de karşılık beklersin. • Ne ekersen onu biçersin
	Değer vermenin ölçütü (f97)	Aşk, Cömertlik, Çalışmak, Dürüstlük, Fedakarlık, Güven, İlgi, İnsan, Kalp, Kardeş, Merhamet, Önem, Özgüven, Paylaşmak, , Sabır, Saygı, Saygı, ,	<ul style="list-style-type: none"> • Birini seversen ona değer vermiş olursun • Cömertsen herkese varsa değer verirsin • Çalışmakla kazanır • Değer gösteren biri saygı da gösterir • Değer sevgiyle gelir

	Sevgi, Sevgi, , Sevmek, Sorumluluk, Şefkat, Vicdan, Yardımlaşmak	<ul style="list-style-type: none"> • Değer verdiğime fedakarlık yaparım
Hak Edilen Davranış (f63)	Ağırlık, Altın, Araba, Aşk, Cesaret, Çölde, Su, Dürüstlük, Elmas, Emanet, Emek, Fedakarlık, Ferrari, Güven, Hak, İnsan, , Kalp, Kardeş, Karşılık, Kişi, Madalya, , Mal, Merhamet, Merhamet, , Mobil, Veri, Organ, Ödül, Ölçüdür, Övgü, Para, Sadakat, Saygı, Saygı, , Sevgi, Sır, Silah, Şeref, Terazi, Vatan, Zirve	<ul style="list-style-type: none"> • Değer hak edene verilir • Ehliyeti olmayana verilmez • Fazlasıyla hak eder • Fedakarlık yapacağın kişiyi seçersin • Günebildiğin insana verirsin • Hak edebilene verilir
Sahiplenilen Davranış (f4)	Altın, Emanet, Gıda, Petrol	<ul style="list-style-type: none"> • Ele geçtiği zaman kimse kaybetmek istemez • Herkes ister • Herkesle paylaşmayı bilmelisin. • Sana birisi bir emanet ederse saklamalıyız

Öğrencilerin “değer”i “Hayata yön veren” ve “İnsanların yaşamına etki eden” bir unsur olarak algılamasının yanında, “değer”i daha da özel olarak insanların “Tutum ve davranışlarına” etki eden bir unsur olarak algıladıkları görülmektedir. Bu temada sıklıkla metafor üretilen “Değer vermenin ölçütü” alt teması ise öğrencilerin değeri ne zaman, kimlere verilmesi gerektiğine yönelik algılarını yansıtmaktadır. Öğrenciler “değer” ile ilgili farklı kavramları ilişkilendirmişler ve bu kavramlar var ise “değer” vereceklerini dile getirmişlerdir. Bu öğrencilerin sonsuz ve karşılıksız bir değer verme anlayışlarının olmadığını düşündürmektedir. Bu alt temanın yanında öğrencilerin değerini “Hak edilen bir davranış” olduğuna yönelik metafor üretmiş olmaları da bu düşünceyi destekler niteliktedir. Bu temada bulunan ve bu düşünceyi destekler nitelikte bir başka alt tema ise “Davranış ölçütü”dür. Öğrenciler “değer vermek” ile “karşılık almak” ya da “karşılık görmek” kavramlarını ilişkilendirmişlerdir. Burada değer vermeye yönelik yine bir ölçüt söz konusudur. Bu temada, öğrencilerin “Sahiplenilen bir davranış” olarak değerle ilgili metafor ürettikleri görülmektedir. Bu da karşılık ve ölçüt kavramlarıyla ilişkili görülmektedir.

3.3. Öğrencilerin Ürettiği Metaforların Tema ve Alt tema Açısından Okul Düzeylerine Dağılımına Yönelik Bulgular ve Yorum

Öğrencilerin “değer” kavramına ilişkin metaforlarının temalara, alt temalara ve ilkökul, ortaokul, lise seviyesine dağılımı bir tablo ile şöyle gösterilebilir:

Tablo 10: Öğrencilerin Metaforlarının Tema, Alt Tema, Okul Düzeyi Dağılımı

Tema ve Alt Tema	İlkokul f	Ortaokul f	Lise f	Toplam f	%
Devamlılığının Sağlanması Açısından Değer	2	55	161	218	0,24
Büyüyen		25	46	71	0,08
Değişim İçinde Olan		6	27	33	0,04
Değişmeyen		1	5	6	0,01
Nesilden Nesile Aktarılan		4	1	5	0,01
Sonu Olan	1	8	55	64	0,07
Sonu Olmayan		7	15	22	0,02
Sürekliliği Olan	1	4	12	17	0,02
Eğitimin Yapıtışı ve Eğitim Açısından Önemli Bir Unsur Olarak Değer	3	9	14	26	0,03
Gereklidir	2	4	1	7	0,01
Öğrenilebilir	1	3	1	5	0,01
Öğrenilemez			6	6	0,01
Öğretilebilir		2	6	8	0,01
Hayata Yön Veren Bir Unsur Olarak Değer	1	13	12	26	0,03
Kurallar Bütünü	1	8	6	15	0,02
Yol Gösteren		5	6	11	0,01
İnsanların Yaşamına Etki Eden Bir Unsur Olarak Değer	36	91	69	196	0,22
İnsanlar arası ilişkileri düzenleyen ve onları bir arada tutan	7	31	22	60	0,07
İnsanların davranışlarını, karakterini ve kişiliğini biçimlendiren	2	11	10	23	0,03
İnsanların zor günlerinde yanında olan	2	7	6	15	0,02
İyilik ve Güzellik Kaynağı	11	12	11	34	0,04
Mutluluk Kaynağı	4	8	6	18	0,02
Yaşamın Kaynağı	10	22	14	46	0,05
					0,01
Kıymet Taşıyan Bir Unsur Olarak Değer	11	47	61	119	3
Az Bulunan	5	7	16	28	0,03
Maddi Olarak	3	5	14	22	0,02
Maddi-Manevi Olarak	1	4	4	9	0,01
Manevi Olarak	2	20	17	39	0,04
Paha Biçilemeyen		7	6	13	0,01
Sonradan Anlaşılan		4	4	8	0,01
Önem Arz Eden Bir Unsur Olarak Değer	14	53	62	129	0,14
Birey İçin Önemli	6	26	6	38	0,04
İhtiyaç Olarak Önemli	4	12	23	39	0,04
Toplum İçin Önemli	1	9	18	28	0,03
Zorunluluk Olarak Önemli	3	6	15	24	0,03
Tutum ve Davranışlara Yön Veren Unsur Olarak Değer	12	70	101	183	0,20
Davranış Ölçütü	1	3	15	19	0,02
Değer vermenin ölçütü	8	51	38	97	0,11
Hak Edilen Davranış	2	15	46	63	0,07
Sahiplenilen Davranış	1	1	2	4	0,00
Toplam	79	338	480	897	

Öğrencilerin üretmiş olduğu metaforların temalara ve alt temalara sınıflandırılmasıyla elde edilen bulgular incelendiğinde, bunların “değer”lerin özelliklerini yansıttığı söylenebilir.

“Değer” kavramına ilişkin öğrenci metaforlarının temalara dağılımı incelendiğinde, öğrenciler tarafından en sık söylenen temanın “Devamlılığının Sağlanması Açısından Değer” olduğu ve bunu

“İnsanların Yaşamına Etki Eden Bir Unsur Olarak Değer” ile “Tutum ve Davranışlara Yön Veren Unsur Olarak Değer” temalarının izlediği görülmektedir. Sıklıkla metafor üretilen bu temalar incelendiğinde devamlılık açısından öğrencilerin “değer” kavramını var-yok açılarından, değişip değişmediği açılarından düşündükleri ve “değer”in insanların yaşamına etki eden, insanların tutum ve davranışlarına yön veren bir kavram olarak algıladıkları görülmektedir. Tüm bunların, bir değerde olan ya da olması gereken özellikleri yansıttığı söylenebilir. Öğrencilerin ayrıca değeri, “önemli”i “kıymetli”, hayati” ve “eğitim”sel özellikleri ile de algıladıkları görülmektedir.

İlkokul öğrencilerinin en çok metafor ürettikleri tema “İnsanların Yaşamına Etki Eden Bir Unsur Olarak Değer” temasıdır. Bu anlamda ilkokul öğrencilerinin “değer” ile insanların yaşamı arasında etki açısından somut bir ilişki kurduğu söylenebilir. “Değer” ilkokul öğrencileri tarafından “davranış değiştiren, karakteri biçimlendiren, insanlara iyilik, mutluluk, yaşam sevinci veren” somut bir kavram olarak algılanmaktadır.

Ortaokul öğrencilerinin en çok metafor ürettikleri temanın “değer”in “Devamlılığın Sağlanması” açısıyla ve “Önem Arz Eden Bir Unsur” olmasıyla ilgili olduğu görülmektedir. Bu anlamda ortaokul öğrencilerinin “değer”i var-yok, süreklilik, değişkenlik gibi farklı açılardan değerlendirdikleri görülmektedir. Buna göre öğrencilerin değere biraz daha dıştan bakarak değerlendirdikleri görülebilir. Bu bakış ile öğrenciler aynı zamanda değeri önemi açısından da değerlendirmişlerdir. Öğrenciler bireyden topluma, ihtiyaçtan zorunluluğa doğru giden bir algı ile “değer” kavramına yönelik metafor üretmişlerdir.

Lise öğrencilerinin ise en sık metafor ürettikleri temanın “Devamlılığın Sağlanması Açısından Değer” ve “İnsanların Yaşamına Etki Eden Bir Unsur Olarak Değer” temaları olduğu görülmektedir. Bu anlamda lise öğrencilerinin sıklıkla metafor ürettikleri temaların ilkokul ve ortaokul öğrencilerinin en sık metafor ürettikleri temalarla aynı temalar olduğu görülmektedir. Bu, “değer” kavramına yönelik algının ilkokul ve ortaokulun ardından liseye gelindiğinde öğrencilerin algısının genel olarak değişmediğini gösterir niteliktedir.

3.4. Öğrencilerin Metaforik Algısının Olumlu-Olumsuz ve Soyut-Somut Olmasına Yönelik Bulgular

Bu başlıkta öğrencilerin ürettikleri metaforlar, olumlu-olumsuz ve soyut-somut olma durumlarına göre değerlendirilmiştir.

Öğrencilerin ürettikleri metaforların olumlu-olumsuz ve soyut-somut olma durumları bir tablo ile şöyle gösterilebilir:

Tablo 11: Öğrencilerin Ürettikleri Metaforların Olumlu-Olumsuz ve Soyut-Somut Olma Durumu

Tema		f	%		f	%
Devamlılığının Sağlanması Açısından Değer	Olumlu	128	0,14	Somut	172	0,19
	Olumsuz	90	0,10	Soyut	46	0,05
Eğitimin Yapıtışı Ve Eğitim Açısından Önemli Bir Unsur Olarak Değer	Olumlu	17	0,02	Somut	16	0,02
	Olumsuz	9	0,01	Soyut	10	0,01
Hayata Yön Veren Bir Unsur Olarak Değer	Olumlu	21	0,02	Somut	10	0,01
	Olumsuz	5	0,01	Soyut	16	0,02
İnsanların Yaşamına Etki Eden Bir Unsur Olarak Değer	Olumlu	171	0,19	Somut	73	0,08
	Olumsuz	25	0,03	Soyut	123	0,14
Kıymet Taşıyan Bir Unsur Olarak Değer	Olumlu	93	0,10	Somut	78	0,09
	Olumsuz	26	0,03	Soyut	41	0,05
Önem Arz Eden Bir Unsur Olarak Değer	Olumlu	98	0,11	Somut	74	0,08
	Olumsuz	31	0,03	Soyut	55	0,06
Tutum ve Davranışlara Yön Veren Unsur Olarak Değer	Olumlu	145	0,16	Somut	60	0,07
	Olumsuz	38	0,04	Soyut	123	0,14
Toplam		897				

Öğrencilerin ifade ettikleri metaforlar olumlu-olumsuz özellikleri açısından incelendiğinde, öğrencilerin büyük ölçüde olumlu algılarını yansıtabilecek metaforlar ürettikleri görülmektedir. Olumsuz metaforların diğer temalardan daha sık üretildiği tema “Devamlılığının Sağlanması Açısından Değer” temasıdır. Öğrencilerin bu temada olumsuz olarak değeri, değişken ve sonu olan bir unsur olarak algıladıkları görülmektedir.

Öğrencilerin ifade ettikleri metaforlar soyut-somut özellikleri açısından incelendiğinde, öğrencilerin ürettikleri soyut ve somut metaforların sayısının birbirine yakın olduğu görülmektedir. Bununla beraber öğrenciler daha çok somut metaforlar üretmişlerdir.

4. Tartışma ve Sonuç

Bu çalışmada ilkökul, ortaokul ve lise öğrencilerinin değer kavramına yönelik algıları, metaforlar yardımıyla ortaya konulmuştur. Elde edilen bulgular ışığında öğrencilerin değer kavramına ilişkin toplamda 897 olmak üzere 215 farklı metafor ürettiği görülmüştür. Farklı metafor sayısının toplam metafor sayısına oranı incelendiğinde, öğrencilerin “değer” kavramı için benzer metaforları ürettikleri söylenebilir.

Araştırmada öğrencilerin “değer” kavramına yönelik ifade ettiği metaforlar içinde “Sevgi” metaforu değer kavramına yönelik en sık ifade edilen metafordur. Söylenme sıklığı olarak bu metaforu “Aile, Su, Altın, Saygı, Kardeş” metaforları takip etmektedir. Literatürde değer kavramına yönelik sevgi metaforunun sık kullanıldığı araştırmalar mevcuttur (Evin ve Kafadar, 2004; Kolaç ve Karadağ, 2012). Ayrıca aile birliğine önem verme ve saygı metaforlarının öne çıktığı araştırmalar da çalışmanın sonucunu destekler niteliktedir (Kinnier, Kernes ve Dautheribes, 2000; Kolaç ve Karadağ, 2012).

Öğrencilerin “değer” kavramına yönelik metaforları 7 ana tema altında toplanmıştır. Bunlar şunlardır: Devamlılığının Sağlanması Açısından Değer, Eğitimin Yapıtışı ve Eğitim Açısından Önemli

Bir Unsur Olarak Değer, Hayata Yön Veren Bir Unsur Olarak Değer, İnsanların Yaşamına Etki Eden Bir Unsur Olarak Değer, Kıymet Taşıyan Bir Unsur Olarak Değer, Önem Arz Eden Bir Unsur Olarak Değer ve Tutum ve Davranışlara Yön Veren Bir Unsur Olarak Değer. Bu temalarda öğrencilerin görüşlerinin en yoğun olduğu temalar ilkökul ve ortaokul öğrencileri için “İnsanların Yaşamına Etki Eden Bir Unsur Olarak Değer” teması olurken, lise öğrencileri için ise “Devamlılığın Sağlanması Açısından Değer” teması olmuştur.

Elde edilen metaforların analizi ile oluşturulan temalar, farklı alt temalara ayrılmaktadır. *Devamlılığının Sağlanması Açısından Değer* temasında 7 alt temaya (Büyüyen, Değişim İçinde Olan, Değişmeyen, Nesilden Nesile Aktarılan, Sonu Olan, Sürekliliği Olan), *Eğitimin Yapıtışı ve Eğitim Açısından Önemli Bir Unsur Olarak Değer* teması 4 alt temaya (Gereklidir, Öğrenilebilir, Öğrenilemez, Öğretilebilir), *Hayata Yön Veren Bir Unsur Olarak Değer* teması 2 alt temaya (Kurallar Bütünü, Yol Gösteren), *İnsanların Yaşamına Etki Eden Bir Unsur Olarak Değer* teması 6 alt temaya (İnsanlar Arası İlişkileri Düzenleyen ve Onları Bir Arada Tutan, İnsanların Davranışlarını, Karakterini ve Kişiliğini Biçimlendiren, İnsanların Zor Günlerinde Yanında Olan, İyilik ve Güzellik Kaynağı, Mutluluk Kaynağı, Yaşamın Kaynağı), *Kıymet Taşıyan Bir Unsur Olarak Değer* teması 6 alt temaya (Az Bulunan, Maddi Olarak, Maddi-Manevi Olarak, Manevi Olarak, Paha Biçilemeyen, Sonradan Anlaşılan), *Önem Arz Eden Bir Unsur Olarak Değer* teması 4 alt temaya (Birey İçin Önemli, İhtiyaç Olarak Önemli, Toplum İçin Önemli, Zorunluluk Olarak Önemli) ve *Tutum ve Davranışlara Yön Veren Bir Unsur Olarak Değer* teması ise 4 alt temaya (Davranış Ölçütü, Değer Vermenin Ölçütü, Hak Edilen Davranış, Sahiplenilen Davranış) ayrılmıştır. Bu alt temalarda yer alan metaforlar incelendiğinde; metaforların en fazla olduğu alt tema ilkökul öğrencileri için “İyilik ve Güzellik Kaynağı” alt teması iken, ortaokul öğrencileri için “Birey için Önemli” alt teması, lise öğrencileri için ise “Sonu Olan” alt temasıdır.

Çalışma grupları farklı olsa da çalışma ile ortaya konan temalara ve alt temalara farklı çalışmalarda da rastlanmaktadır. Araştırmalarda farklı çalışma gruplarının verilerinden ortak olarak elde edilen veriler, “değer” kavramının evrensel ve kapsayıcı özelliklerindedir. Aladağ ve Kuzgun’un (2015), sınıf öğretmeni adaylarının “değer” kavramına yönelik metaforik algısını ortaya koymaya çalıştıkları çalışmalarında, bu çalışmayla benzer olarak şu tema ve alt temalara ulaşılmıştır: Devamlılığın Sağlanması Açısından Değer, İnsanların Yaşamına Etki Eden Bir Unsur Olarak Değer, Kurallar Bütünü Olarak Değer, Değişim İçinde Olabilme Olasılığını Taşıyan Değer, Önem Arz Eden Bir Unsur Olarak Değer, İnsanlar Arası İlişkileri Düzenleyen ve Onları Bir Arada Tutan Bir Unsur Olarak Değer, İnsanların Davranışlarını, Karakterini ve Kişiliğini Biçimlendiren Bir Unsur Olarak Değer, Yol Gösterici Özelliği Açısından Değer, Birey İçin Önem Arz Eden Bir Unsur Olarak Değer, Toplum İçin Önem Arz Eden Bir Unsur Olarak Değer. Aydın ve Sulak (2015) da çalışmalarında, sınıf öğretmeni adaylarının “değer” kavramına yönelik metafor algılarını incelemiştirlerdir. Çalışmada, bu çalışmayla benzer olarak ulaşılan tema ve alt temalar şunlardır: Zorunluluk Olarak Değer, Değişken Olarak Değer, Mutluluk Kaynağı Olarak Değer, Yol Gösterici Olarak Değer. Kolaç ve Karadağ (2012) yaptıkları çalışmada, öğretmen adaylarının “değer” kavramını, davranış ve kurallar bütünü, az bulunan, vazgeçilemeyen, toplumu birleştirici ve düzenleyici ölçütler olarak algıladıkları ortaya çıkmıştır. Bu bulgular araştırmanın sonuçlarını destekler niteliktedir. Bu çalışmada da öğrencilerin değer kavramını az bulunan, kurallar bütünü, insanları bir arada tutan, birey için önemli ve gerekli olarak algıladıkları bulunmuştur.

Schwartz (1992) değerleri yol gösterici ilkeler olarak tanımlamaktadır. Rokeach ise değerleri yaşamdaki belirli olayların toplumsal ya da bireysel olarak kabul görüp görmediğini ifade eden inanç sistemi olarak tanımlamaktadır (Myyry, Juujärvi ve Pesso, 2013). Araştırma sonucunda öğrencilerin değerleri hayata yön veren bir unsur, kurallar bütünü olarak değerlendirdikleri bulunmuştur. Bu bağlamda, değer ile ilgili yapılan tanımların, araştırmanın sonucunu desteklediği görülmektedir.

Çalışmada, öğrencilerin ifade ettikleri metaforlar soyut-somut, olumlu-olumsuz özellikleri açısından incelendiğinde, öğrencilerin ürettikleri soyut ve somut metaforların sayısının birbirine yakın

olduğu görülmektedir. Bununla beraber öğrenciler daha çok somut metaforlar üretmişlerdir. Bu öğrencilerin gelişim dönemleri ile açıklanabilecek bir bulgudur. Araştırmaya katılan ilkokul ve ortaokul öğrencilerinin toplam sayısı, lise öğrencilerinin sayısına yakındır. Piaget’ye (1977) göre soyut gelişim 11 yaş ve üstü kişilerde başlamaktadır. Ancak her bireyin gelişimsel hızı aynı değildir. Öğrencilerin somut cevaplarının çoğunlukta olması henüz soyut düşüncenin gelişmemiş olması ile açıklanabilir. Öğrencilerin, ürettikleri metaforların daha çok olumlu kavramlar olduğu görülmektedir.

5. Öneriler

Alanyazın incelendiğinde “değer” kavramına yönelik algıyı inceleyen araştırmaların genellikle öğretmen adayları ile yürütüldüğü görülmektedir (Aladağ ve Kuzgun, 2015; Aydın ve Sulak, 2015; Çelik, Esmer ve Yılmaz, 2016). Yapılan bu çalışmanın ilkokul, ortaokul ve lise öğrencilerinin “değer” algısını metaforlar yoluyla ölçüyor olmasının alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Değer kavramı, öncelikle çocuğun ilk sosyal çevresi olan ailede öğrenilmektedir. Bu nedenle ailelerin bu konuda bilinçli olması gerekmektedir. Çünkü Bal’a (2004) göre yanlış gelişen bir değeri değiştirmek, yeni bir değer öğretmekten daha zordur. Bu noktada aile ile teması olan kurumların aile eğitimleri düzenlemesi önerilebilir.

Okullarda değerler öğretilirken gelişim özelliklerine dikkat edilerek öğretilmesi; somut işlemler döneminde bulunan öğrencilerin zihinlerinde değer algısının somutlaştırarak verilmesi önemlidir. Eğitim programlarında, bu özelliğe dikkat edilen etkinliklere yer verilmelidir. Bacanlı (2017), değer eğitimi için “Değer Bilinçlendirme Yaklaşımı”nı geliştirmiştir. Bu yaklaşımın ilk basamağı değer analizidir. Bu araştırma, öğrencilerin “değer” kavramına dair algılarını ortaya koyması yönüyle ilk basamakta yer almaktadır. İlerleyen araştırmalarda, yaklaşımın diğer basamaklarına yönelik bulgular üretilebilir.

Metafor tabanlı öğretim etkinlikleri soyut kavramların ve değerlerin öğretilmesinde etkili olabilir. Bu bağlamda okullarda metafor tabanlı etkinlikler uygulanabilir. Değerler eğitimi çalışmaları öğrencilerin ahlaki gelişimlerini desteklemektedir (Berkowitz ve Bier, 2004). Değerlere güçlü bir bağlılık; iyi karakter yapısını yansıttığı gibi hem olumlu bir okul ikliminin hem de okul zorbalığı gibi olumsuz davranışları azaltmanın bir aracı olarak görülmektedir (Huang ve Cornell, 2016). Yapılan çalışmalarda değer ve karakter yapısı öznel iyi oluş, umut, sevgi, yaşam doyumu, duygusal özyeterlik gibi pozitif psikoloji kavramları ile ilişkili bulunmuştur. (Arslan, 2018; Park, Peterson ve Seligman, 2004; Peterson, Ruch, Beerman, Park ve Seligman, 2007). Bu bağlamda ebeveynlerinden destek alan ve değerler eğitiminin önem verildiği, değerlerin aşılandığı okullara devam eden öğrencilerin ruh sağlıklarının da olumlu olması beklenmektedir. Bunun dışında inanç temelli kurumlar, gençlik organizasyonları ve medya da öğrencilerin olumlu değer yargılarını destekleyebilir ve geliştirebilirler. Şen’in (2008: 777) belirttiği gibi ilköğretimden beri aldığı değerleri özümseyen ve günlük hayatta uygulayabilen bireylerden oluşan bir toplum refah içinde olacaktır.

Araştırma ilkokul, ortaokul ve lise öğrencileri ile yürütülmüştür. Farklı örnekler grupları; üniversite öğrencileri, öğretmen adayları, öğretmenler, akademisyenler ya da farklı meslek grupları ile de araştırma yürütülerek karşılaştırma çalışmaları yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Akkaya, A. (2011). İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin konuşmaya ilişkin algıları. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(7), 1-9.
- Aladağ, S., & Kuzgun, M. P. (2015). Sınıf öğretmeni adaylarının ‘değer’ kavramına ilişkin metaforik algıları. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29, 163-193.

- Arslan, N. (2018). Emotional self-efficacy and positive values. *Int. J. Happiness and Development*, 4(2), 37-146.
- Aydın, E., & Sulak, S. E. (2015). Sınıf öğretmeni adaylarının 'değer' kavramına yönelik metaforik algıları. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, 482-500.
- Bacanlı, H. (2016). *Değer eğitime bir çözüm olarak değer bilinçlendirme*. Eğitimde Gelecek Arayışları: Dünden Bugüne Türkiye'de Beceri, Ahlak ve Değerler Eğitimi Uluslararası Sempozyumu (16-18 Nisan 2015) Bildiri Kitabı (ss. 21-28). Yayına Hazırlayanlar: A. Güvenç Saygın ve Murat Saygın. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Bacanlı, H. (2017). *Değer bilinçlendirme yaklaşımı*. İstanbul: Çizgi Kitabevi.
- Bal, U. G. (2004). Çocuklar ve değer eğitimi. *Çocuk Çocuk Dergisi*, 45, 18-20.
- Balcı, F. A., & Yanpar Yelken, T. (2010). İlköğretim öğretmenlerinin "değer" kavramına yükledikleri anlamlar. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39(39), 81-90.
- Baysal, N. (2013). *Ortaokul sosyal bilgiler derslerinde değerler eğitimi uygulamalarının öğretmenler yönüyle değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Niğde Üniversitesi, Niğde.
- Berkowitz, M. W., & Bier, M. C. (2004). Research-based character education. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 591, 72-85.
- Bozpolat, E. (2015). Türkçe öğretmen adaylarının dört temel dil becerisine ilişkin metaforik algıları. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10(11), 313-340. DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8020>, ANKARA-TURKEY.
- Çelik, Ö., Esmer, B., & Yılmaz, E. (2016). Sınıf öğretmeni adaylarının değer öğretimine yönelik algıları. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 11(19), 229-244. DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8020>, ANKARA-TURKEY.
- Çelikten, M. (2006). Kültür ve öğretmen metaforları. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21, 269-283.
- Çengelci, T., Hancı, B., & Karaduman, H. (2013). Okul ortamında değerler eğitimi konusunda öğretmen ve öğrenci görüşleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 33-56.
- Cerit, Y. (2008). Öğretmen kavramı ile ilgili metaforlara ilişkin öğrenci, öğretmen ve yöneticilerin görüşleri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(4), 693-712.
- Ekşi, H., & Okudan, A. Y. (2011). Eğitim yöneticilerinin bakışı açısı ile değerler eğitimi. *Türk Fen Eğitimi Dergisi*, 8(2), 178-190.
- Evin, İ., & Kafadar, O. (2004). İlköğretim sosyal bilgiler programının ve ders kitaplarının ulusal ve evrensel değerler içerik çözümlemesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(3), 293-304.
- Gültekin, M. (2013). İlköğretim öğretmen adaylarının eğitim programı kavramına yükledikleri metaforlar. *Eğitim ve Bilim*, 38(169), 126-141.
- Gün, M. (2015). Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin "Türkçe Sözlük" kavramına ilişkin metaforik algıları. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10(7), 447-466. DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8020>, ANKARA-TURKEY.
- Güngör, E. (2000). *Değerler psikolojisi üzerine araştırma*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

- Huang, F. L., & Cornell, D. G. (2016). Using multilevel factor analysis with clustered data: investigating the factor structure of the positive values scale. *Journal of Psychoeducational Assessment*, 34(1), 3–14.
- Kinnier, R. T., Jerry L. K., & Therese, M. D. (2000). A short list of universal moral values. *Counseling and Values*, 45(1), 4-16.
- Kolaç, E., & Karadağ, R. (2012). Türkçe öğretmeni adaylarının “değer” kavramına yükledikleri anlamlar ve değer sıralamaları. *İlköğretim Online*, 11(3), 762-777.
- Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). *Metaphors we live by*. Chicago: University of Chicago Press.
- Myyry, L., Juujärvi, S. & Pessa, K. (2013). Change in values and moral reasoning during higher education. *European Journal of Developmental Psychology*, 10(2), 269-284.
- Nikitina, L., & Furuoka, F. (2008). “A language teacher is like...”: Examining Malaysian students’ perception of language teachers through metaphor analysis. *Electronic Journal of Foreign Language Teaching*, 5(2), 192-205.
- Özdemir, Z. (2012). *Okul öncesi dönemde değerler eğitimi*. İstanbul: Dem Yayınları.
- Park, N., Peterson, C., & Seligman, M. E. P. (2004). Strengths of character and well-being: A closer look at hope and modesty. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 23, 628–634.
- Peterson, C., Ruch, W., Beerman, U., Park, N., & Seligman, M. E. P. (2007). Strengths of character, orientations to happiness, and life satisfaction. *The Journal of Positive Psychology*, 2, 149–156.
- Piaget, J. (1977). *The development of thought*. Çev.: A. Rosin. NewYork: The Viking Press.
- Polat, M. (2017). *Toplumsal yaşam biçimi olarak değer*. Ankara: Pegem Akademi.
- Saban, A. (2008). İlköğretim I. kademe öğretmen ve öğrencilerinin bilgi kavramına ilişkin sahip oldukları zihinsel imgeler. *İlköğretim Online*, 7(2), 421-455.
- Saban, A. (2009). Öğretmen adaylarının öğrenci kavramına ilişkin sahip olduğu metaforlar. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 281-326.
- Saban, A., Koçbeker, B. N., & Saban, A. (2006). Öğretmen adaylarının öğretmen kavramına ilişkin algılarının metafor analizi yoluyla incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 6(2), 461-522.
- Saunders, M., Lewis, P., & Thornhill, A. (2012). *Research methods for business students*. Pearson Education Limited
- Schwartz, S. H. (2010). Basic values: How they motivate and inhibit prosocial behavior. *Prosocial Motives, Emotions, And Behavior: The Better Angels Of Our Nature*, 14, 221-241.
- Şen, Ü. (2008). Altıncı sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin iletildiği değerler açısından incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(5), 763-779.
- TDK. (2011). *Türkçe sözlük*. Ankara: TDK Yayınları.
- Ulusoy, K., & Dilmaç, B. (2012). *Değerler eğitimi*. Ankara: Pegem A Akademi.
- Yiğittir, S. (2010). İlköğretim öğrenci velilerinin okullarda kazandırılmasını arzuladığı değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 8(19), 207-223.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

